

LA CERÀMICA D'APLICACIONS DE FELANITX

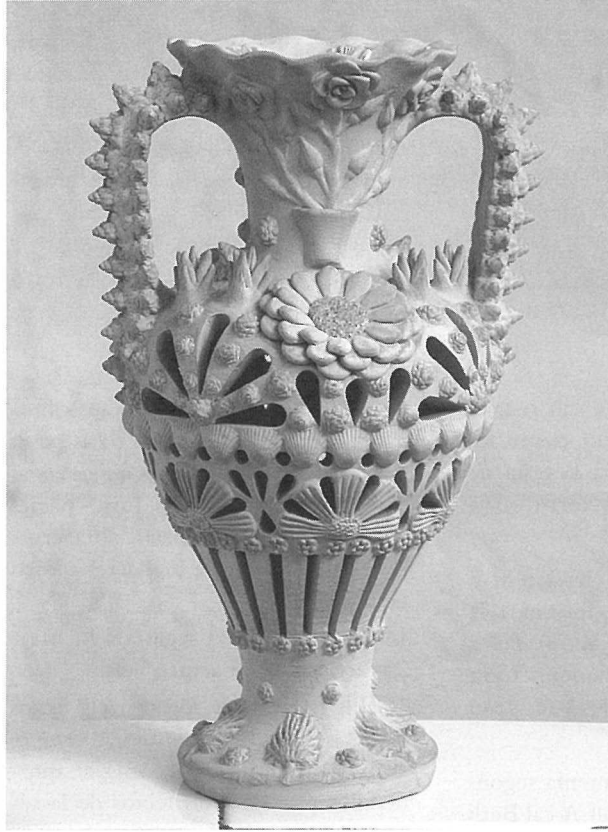
La gerreta felanitxera

Joan Roig

La tradició gerrera –o terrissaire– i ceramista de Felanitx (Mallorca) és molt antiga, i en el vessant de ceràmica «artística» encara avui s'hi treballa, i amb dignitat. Per la mateixa abundància de terra argilosa al seu terme, és molt probable que l'ofici es remunti a les èpoques talaiòtiques, com ho confirma la quantitat de peces d'aquesta època trobades als nostres jaciments.

Hem de remarcar també que aquesta argila de Felanitx té unes qualitats especials i característiques que la fan diferent de les altres: lleugeresa, porositat, color... La mateixa George Sand*, a *Un hiver à Majorque*, diu que Felanitx, amb les seves belles gerretes –no parla de les d'aplicacions–, que són tan lleugeres i d'un gra tan fi que es podria confondre la seva argila amb una matèria preciosa, mereixeria abastir-ne Europa! No cal dir que Aurore Dupin* era ben exagerada en les seves apreciacions, almenys així ho demostra en la seva curta estada a Mallorca en les referències que hi fa, però, en part, tenia raó, i ho demostra el simple fet de sentir a parlar de les gerres de Felanitx a Valldemossa, a l'altra banda de Mallorca, en el segle XIX. L'arxiduc Lluís Salvador, que, més identificat amb el poble que el va acollir i immers en la cultura popular, tocava més de peus en terra, també parla d'aquesta matèria preciosa que és l'argila felanitxera, i que «per la seva porositat conserva l'aigua fresquíssima».

Però ara jo no he de parlar d'aquestes gerres d'aigua (o cànners), sinó de la ceràmica d'aplicacions, feta amb aquella mateixa argila, de la qual també parla l'expert i erudit autor del *Die Balearen**

Anomenem «ceràmica d'aplicacions» a un tipus de terrissa, en general, purament decorativa en forma de gerreta amb dues anses o amb una, i, en altre temps també, en forma de pitxer o de copa, guarnides amb aplicacions. La decoració aplicada que s'hi utilitza, ben exuberant i barroca, feta de la mateixa argila, és de flors i fulles, ocells i petxines, que revesteixen tota la superfície de la peça; en la boca de la mateixa hi havia un niu o ocells, i sovint s'hi feien calats a tot el voltant. Tot això demostra que no solien tenir altra utilitat que la decorativa; és, per tant, més que res una ceràmica ornamental, encara que hi ha exemplars antics i de finals del segle XIX que, tot i estar ben recoberts tots d'ornamentació, hau-

rien servit també per posar-hi aigua. Sembla ben bé que a aquestes es referia l'exquisida poetessa mallorquina Maria Antònia Salvà en el seu poema «La gerreta de Felanitx», inclòs a *Llepolies i joguines*, de 1946. Vet-ne aquí uns fragments:

Oh gerreta agraciada,
gerreta de Felanitx:
quan d'estiu fa un sol que frig
tens frescor d'aigua estil·lada.

Font de santa Margalida
que n'omplires a vessar,
cap n'has vista més garrida.
Benhaja qui l'ideà!

Tot el bé d'aquests paratges
par que hi vulgui posar rel:
les copinyes de tes platges,
les colomes de ton cel.

Un joiell de filigrana
com la teva, mai tingué
la fadrina més galana
que se mor per fer paper.

Irradies alegria
pura, com el sol raiant;
bé caldria ésser princesa
per merèixer tal present.

Angelets, ansa per ansa,
pujau-la a Sant Salvador
i deixau-la per fermança
a la Reina de l'Amor!

A Traiguera, en el Baix Maestrat, també s'hi fan unes gerres, de factura i argila ben diferents, però també amb algunes aplicacions florals i incisions, que alhora són utilitàries.

Les mostres de gerretes de Felanitx que han perdurat fins als nostres temps no són molt antigues, llevat d'una sèrie de fragments considerables dels segles XVI i XVII trobats a les excavacions d'uns pous negres de l'hort de l'antic monestir de Santa Caterina de Sena, de Ciutat de Mallorca. Aquests pous s'havien condemnat a finals del segle XVII per tal de construir el monestir en aquell indret. Les peces trobades, encara que totes fragmentàries, tenen uns elements decoratius excepcionals: hi ha gerres, pitxers i copes, i cal destacar la figura de santa Margalida, patrona de Felanitx, aplicada a una d'aquestes peces i els nius de les boques d'algunes gerres. Molts d'altres fragments trobats són una mostra de la llarga continuïtat

d'uns mateixos elements decoratius que s'hi han aplicat durant segles, per exemple, la manera tan característica de fer les flors.

Les gerretes més conegudes, les actuals, dels segles XIX i XX són obra d'una mateixa família de destres artesans, els Capó, del carrer de Son Morei. Com a mínim, tenim constància de tres generacions d'aquesta família d'artesans gerrers; el darrer, ja traspasat fa unes dècades i ben conegut meu, fou n'Andreu Capó, un bon home i tot un artista pacient i minuciós. Feia de barber al costat del Café de Can Moix davant mateix del Passeig Vell, dit de Ramon Llull, i entre client i client, assegut en el bar, treballava pacientment aplicant copinyes, coloms, cornets i flors a les gerretes que ja havia tornejat a casa seva i eren mig seques, a punt de guarnir. Ell va mantenir la bella estilització que fa tan elegants les nostres gerretes. Me'n recordo molt bé haver-li sentit a dir que per modelar-les amb aquesta elegància calien mans felanitxeres, les altres les feien panxudes [sic!].

En aquests exemplars contemporanis la decoració, amb nous aires, es va repetint: la Mare de Déu de Sant Salvador, protectora de Felanitx des del seu santuari d'arrels medievals, entre dos caps d'àngels alats i a sota un calze amb una hòstia, que amb les quatre barres formen l'escut de la ciutat; més avall, una gran flor amb un botó i tres tires de pètals, ja aplicada als exemplars del segle XVI, entre dos rams de copinyes i cornets; les anses

també estan totes guarnides de tires de cornets. A la banda posterior, hi ha un cossioll (o torreta) amb un roser plantat, que té roses i poncelles i, a sota, la mateixa flor del davant envoltada de quatre elements que semblen cactus o palmeretes; a la boca, els exemplars petits hi solen tenir cinc o sis ocells, i els més grossos, un niu preciosíssim de filigrana. L'argila cuita pren un color blanquinós tirant a groc que em recorda les peces d'Agost, a l'Alacantí, o les també perdudes de Ginestar, a la Ribera d'Ebre.

Desgraciadament, avui, aquest art tan singular no té continuïtat! Tant de bo que fos una pèrdua temporal i que tornés a sorgir qualche felanitxera o felanitxer amb la currolla de seguir un ofici tan nostrat!

No vull acabar sense esmentar que en les darreres dècades han sortit de certes teuleres o gerrerries de fora poble, per a assortir el mercat turístic, unes sempre petites i barroeres imitacions de la nostra gerreta, però no en són ni l'ombra, ni tenen la gràcia ni el treball de les autèntiques.

**Notes de l'editor:*

Aurore Dupin: mom vertader de George Sand (París, 1804-Nohant, Indre 1876). Escriptora francesa, amant de Frederic Chopin, amb el qual realitzà una estada a Mallorca des del novembre de 1838 a febrer de 1839.

Die Balearen: es refereix a l'obra *Die Balearen in Wort und Bild Geschildert*, Leipzig, Breckhaus, 1869-91. En disposem d'una excel·lent versió catalana: *Les Illes Balears descrites per la paraula i la imatge*, Palma: Promomallorca, 1999.

17

PARLEM DE...

GANXETS.NET

Ganxets, grallers del Baix Camp · tel.639020328 · www.ganxets.net · info@ganxets.net